

KOLVIPETÄJÄ

Suomen kielen etymologisessa sanakirjassa (1958) ja sitä nuoremmissa Suomen sanojen alkuperä -teoksessa (1992) on *kotva*-sanana kohdalla mm. esimerkki *kolvipetäjä* 'vanha ikihonka' ja jälkimmäisessä lisäksi luonnehdinta, että *kotva*-sanasta esiintyisi Peräpohjolassakin muoto *kolva*. Pyrin seuraavassa todistamaan, että *kolvipetäjä* on väärässä seurassa ja että Peräpohjolan murteissa oleva *kolva* ei kuulu *kotva*-sananyhteyteen. Pääkkönen esittää väitöskirjassaan (1971: 213) uskottavat hämäläismurteiset *kolva*-esimerkit Hailuodosta ja Oulusta, mutta pohjoisempaa sellaisia ei näytä löytyvän. Esimerkiksi Airilalla (1912: 158) on Tornionjokilaaksosta mm. muodot *lalva*, *palvi* 'patvi', *kal^ave* 'katve' mutta ei *kolvaa*.

Väitöskirjaani (1972: 149) on osunut Posiolta yhteen esimerkkiin sana *kolovipetäjä* 'vanha kangasmänty'. Toivainen on nimestäessään kirjannut Kuusamosta 1966–67 appellatiivit *kolvapetäjä* 'petäjä jossa on vain latvassa oksia' ja *kolvikko* 'vanha hidaskasvuinen, oksaton, tupsulativainen mäntymetsä'. Sallasta on tieto vuodelta 1908, että *kolvapetäjä* on hyötömännyn vastakohta. Rovaniemellä *kolvasmänty* on 'suuri mänty' (Artimo 1931) ja Kittilässä *kolva* 'mäntypuu, joka alkaa menettää kasvunsa' (Kaakinen 1931).

Samanlaisia tietoja on Vienan murteista: Uhtua ja Jyskyjärvi *kolvi* 'kelohonka; iso puu'; Vuokkiniemi *šuuropetäjät ne kolvet*; Hietajärvi *tyynyripuut loajittih kolvešta*; Uhtua ja Vuokkiniemi *kolvikko* 'petäjikkö, hongikko'; Pistojärvi ja Uhtua *kolvimänty* 'vanha petäjä'; Jyskyjärvi *kolvimänty* 'vanha petäjä' (Karjalan kielen sanakirja).

Sana esiintyy monissa Kuusamon, Po-

sion ja Peräpohjolan paikannimissä: Kuusamo *Kolvanki*, järvi keskustaajaman koillispuolella, *Kolvikkoniemi*, niemi Yli-Kitkan Ahosaassa, *Kolvikko*, kangasmaata Käylässä | Posio *Kolvanvaara*, vaara Mourussa, *Kolveikonkangas*, kangasmaata Peräposiolla | Salla *Kolvanpalo*, selänne Hautajärvellä, *Kolvivaara*, vaara Kelloselässä, *Kolvimaanjätkä*, suo Kelloselässä, *Kolvikkovaara*, pieni vaara Alakurtissa | Rovaniemi *Kolvalampi*, lampi Korkalossa, *Kolvavaara* ja *-järvi* Muurolassa | Sodankylä *Kolvaselkä*, metsäselänne Muteniassa ja toinen Vuotsossa | Kittilä *Kolvakero*, tunturi Sirkassa, *Kolvakosket*, *-lehto* ja *-saari* Kuivasalmen kylässä | Muonio *Kolvajänkä*, suo Äkäsjärven itärannalla (Kittilän) *Kolvakeron* kohdalla.

Etelämpää näihin nimiin kuuluu ainakin *Kolvasjärvi* (vrt. Rovaniemen *kolvasmänty*) Vienan Repolasta Kuhmon itärajan läheltä (jo Klaus Klaunpojan kartassa 1650: *Kolfuas Jerfui*) ja luultavasti myös *Kolvanlahti* Nurmeksen Lipinlahdesta.

Edellä mainitut *kolva*, *kolvi*, *kolvikko* -appellatiivit ja paikannimet ovat ilmeisesti peräisin saamen kielen sanapesyestä, johon kuuluvat Pekka Sammallahden sanakirjan mukaan adjektiivi *goalvvas* (predikatiivimuoto), *goalve*- (attribuuttimuoto) 'kömpelö (ja isokokoinen), roikalemainen' ja substantiivi *goalvi* 'hujoppi, roikale; susi'. Nielsenin sanakirjassa ei sutta mainita, mutta sanojen merkitys on selitetty vivahteikkaasti: *goalve* 'a big tall ungainly person or animal (often bent, crooked, as well); a big stiff-legged creature (esp. a horse)' ja lähes samoin sanoin adjektiivi *goalvâs*, *goalve*. Nielsenin mukaan substantiivi mer-

kitsee siis 'suurta, pitkää ja kömpelöä ihmis-
tä tai eläintä' ja 'suurta jäykkäjalkaista olen-
toa, erityisesti hevosta' ja adjektiivi vas-
taavasti 'suurta, pitkää, kömpelöä' ja 'suurta
ja jäykkäjalkaista'.

Kun nämä merkitykset rinnastetaan eri-
tyisesti Kuusamosta ja Sallasta tallennettui-
hin *kolvapetäjän* kuvauksiin, yhteys on il-
meinen: vanha hidaskasvuinen, tupsulatvai-
nen kangaspetäjä on pitkä roikalemainen
hujoppi, karuilla paikoilla joskus käyräkin,
ts. raihnainen vanhus hyötömäntyyn verrat-
tuna. Suden nimitykseksikin sana on siirty-
nyt selvästi merkityksen 'pitkä, roikalemai-
nen' kautta.

Sana on lainautunut saamesta Vienan,
Kuusamon seudun ja Peräpohjolan suoma-
laismurteisiin. Kuusamon ja Peräpohjolan
kolva-, *kolvi-*nimissä näyttää kauttaaltaan
olevan kyse kolvapetäjistä, tuskin sudesta.
Ilmeisesti saamessakin on sanaa käytetty
joskus myös pitkistä vanhoista petäjistä.
Rovaniemen *kolvasmännyn* ja Repolan
Kolvasjärven määriteosan *s* on joko suoraan
saamen adjektiivin predikatiivimuodosta tai
sitten suomesta (< *kolvanen).

Nielsenin sanakirjassa on myös verbi
goal'vanit 'kulkea kuin kolva, olla kuin kol-
va'. Tähän verbiin ehkä liittyy Pohjois-Kar-
jalassa Enossa olevan *Kolvananuuron* nimi.
Kolvananuuro on 12 km pitkä, muutamia
satoja metrejä leveä ja paikoin 80–100 m
syvä halkeamarotko, jonka pohjoisreunal-
la on *Kolvananvaara*. Pielisjärvellä Kolin ja
Hattusaaren kylien rajalla on *Kolvanankal-
lio* I. -*vaara*, pieni vaara, jonka laella on
suuri haljennut kivi. Nimi lienee syntynyt
naapurikunnan Kolvananuuron mukaan.

Muullakin Suomessa on joitakin *Kol-
va-*nimiä. Kulmakuntia ja alueita tarkoitta-
vat *Kolvankulma* Tl. Lapissa, *Kolvaa* Säky-
lässä ja samoin *Kolvaa* Alastarolla. Nämä
tuskin liittyvät edellä mainittuun saamen
sanueeseen. *Kolva* merkitsee esim. Tamme-
lassa ja Somerniemellä 'limaa' ja Koijärvel-

lä 'lumihometta'. Varmojä *kotva-*sanaan
liittyviä *kolva-*nimiä ei näytä olevan. Sellai-
seksi voisi ehkä otaksua Päijänteen suurta
Kolvonlahtea Jämsässä, mutta kun Savon-
linnan ja Enonlahden rajalla on suuri järvi
Kolvonen (Röösön karttakirjassa 1640-lu-
vulta: *Koluoisen pää Byy*), otaksumalta
putoaa pohja. Näiden *Kolvo-*nimien kuulu-
minen Peräpohjolan *Kolva-*nimien yhtey-
teen on tietenkin epävarmaa muttei täysin
mahdotonta. ■

ALPO RÄISÄNEN

Kuusitie 5 F 4,

80110 Joensuu

Sähköposti: *alpo.raisanen@joensuu.fi*

LÄHTEET

AIRILA, MARTTI 1912: *Äännehistoriallinen
tutkimus Tornion murteesta*. Helsin-
ki: Kirjapaino-osakeyhtiö Sana.

Karjalan kielen sanakirja II. Helsinki: SUS,
1974.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus: suo-
men murteiden sana-arkiston ja nimi-
arkiston kokoelmat. Helsinki.

NIELSEN, KONRAD: *Lappisk ordbok — Lapp
Dictionary II*. Oslo, 1934.

PÄÄKKÖNEN, MATTI 1971: *Oulun seudun
murteen äännehistoria I*. SKST
289. Helsinki: SKS.

RÄISÄNEN, ALPO 1972: *Kainuun murteiden
äännehistoria I*. SKST 307. Helsin-
ki: SKS.

SAMMALLAHTI, PEKKA: *Sámi–suomi sátne-
girji. Saamelais-suomalainen sana-
kirja*. Ohcejohka: Jorgaleaddji Oy,
1989.

Suomen kielen etymologinen sanakirja II.
Helsinki: SUS, 1958.

*Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen
sanakirja. Osa I*. Helsinki: Kotimais-
ten kielten tutkimuskeskus ja SKS,
1992.